

Läsliv

2016 #4

Det ska
vara enkelt
att läsa

EN TIDSKRIFT FRÅN MYNDIGHETEN FÖR TILLGÄNGLIGA MEDIER

5
juliga
boktips

Cecilia Davidsson,
återberättar Moberg:

**"Jag måste våga
korta och skriva om"**

SKOLA: GUSTAV JERSE FIXAR PLUGGANDET MED ALTERNATIVA VERKTYG

Känn stolthet!

Målen för den svenska mediepolitiken är att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadlig mediepåverkan. Både var för sig och tillsammans har de stor betydelse för uppfyllelsen av det mer övergripande målet i samhället – att stärka demokratin.

Att arbeta med tillgänglighet med en tydlig ambition att skapa delaktighet bidrar till en stärkt demokrati och det oavsett om arbetet sker i en ideell organisation, i en myndighet, i ett bibliotek, i skolan, i vård och omsorg eller på annat sätt. Tillgänglighet är också i allra högsta grad en levande del av mediepolitiken.

Medieutredningen har haft i uppdrag av regeringen att analysera behovet av nya mediepolitiska insatser. De har i sitt betänkande angett att fler och nya medier behöver göras tillgängliga.

Vi som arbetar med tillgänglighet till medier ska vara stolta över arbetets betydelse för samhället och demokratin.

Magnus Larsson
Generaldirektör, MTM

Att skapa delaktighet bidrar till en stärkt demokrati.

INNEHÅLL DECEMBER

- 3** Nytt från MTM
- 4** Alternativa verktyg i skolan
- 8** Barn och ungdom: Notiser & boktips
- 12** Ny rapport om syntolkning
- 15** 5 frågor till Catarina Hägg, SPSM
- 16** Årets Amyprisvinnare i Göteborg
- 19** Nyheter i korthet
- 20** Lättläst: Cecilia Davidsson, författare
- 23** Tidsfördriv
- 24** Boktips: Goda jultips

Läsliv ges ut av Myndigheten för tillgängliga medier. Citera oss gärna men ange källa. **December 2016 nr 4. Utgivning:** 4 nr/år. Nästa nummer kommer ut i mars 2017. **Ansvarig utgivare:** Magnus Larsson. **Redaktör:** Lena Boqvist, lena.boqvist@mtm.se. **Grafisk form:** Oktavilla. **Layout:** Carina Gerdin. **Redaktion:** Lena Boqvist, Katarina C. Carlsson, Carina Gerdin, Marita Forsberg, Sara Lafolie, Tom Weegar, Helena Lingmert. **Tryck:** Lenanders Grafiska. **Adress:** MTM, Box 5113, 121 17 Johanneshov. **Kostnadsfri prenumeration:** mtm.se/om-oss/tidskrifter/prenumerera. Finns som tryckt tidning, taltidning samt pdf. **Telefon till växeln:** 08-580 02 700. **Internet:** www.mtm.se. **ISSN:** 2001-7103. **Omslagsfoto:** Marita Forsberg (på bilden Cecilia Davidsson).

Jag såg en stjärna falla och önskade mig att du, kära läsare, ska skicka in synpunkter på tidningen. Med dina förslag kan vi göra den så bra som möjligt. Ha en riktigt god jul och ett gott nytt år!

Lena Boqvist, redaktör, lana.boqvist@mtm.se

Vad är det bästa med högläsning?

Lena Tellefsen, Kungsbacka bibliotek:
– Högläsningen väcker många

minnen till liv och man får något att samtala kring.

Solveig Arle, Lärum förlag i Helsingfors:
– Det bästa är böckerna. Sedan kommer själva samvaron, att man är tillsammans.

Johanna von Rutenberg, LL-center i Helsingfors
– Den kontakt som läsningen

skapar. Genom det utbytet lär man känna varandra. Läsningen leder också till givande diskussioner mellan personal och brukare.

Anna Söderlind, Malmö stadsbibliotek:
– Jag har utbildat många

läsombud, men det var först när jag själv läste för min demenssjuka mor som jag förstod hur mycket det kan betyda. Hon lyste verkligen upp av glädje.

Enkät från MTM:s konferens för läsombud och frivilliga läsare.

Ny chef för LL-förlaget och 8 Sidor

Peter Wilcke är ny chef för LL-förlaget och 8 Sidor på MTM. Peter har bland annat varit VD och affärsområdeschef på Norstedts och VD på AIK Ishockey. Senast kommer han från Dugga Examination Systems samt INS AB. Peter började sin tjänst den 5 december.

Lättläst för nyanlända

MTM har tagit fram ett informationsmaterial om vad som finns för vuxna på lättläst svenska. Vi hoppas att det kan användas av frivilligorganisationer, skolor och bibliotek i mötet med nyanlända.

Materialet, en affisch, en folder och ett bokmärke, finns på lättläst svenska och 12 andra språk, till exempel arabiska, dari, persiska, somaliska och tigrinja.

Du beställer informationsmaterialet på mtm.se/material-nyanlanda.

Legimusavtal på andra språk

Du som jobbar på bibliotek har kanske någon ny talboksläsare med annat modersmål än svenska? För att underlätta för dem har MTM översatt avtalet för användarkonto till Legimus till flera språk, till exempel japanska och persiska.

Du hittar avtalen på legimus.se under fliken Bibliotek.

Gustav Jerse och Tina Sand visar programmet SayHi, som översätter text till många språk.

Med stöd av tekniska hjälpmedel har Gustav Jerse rätt förutsättningar att klara skolarbetet.

TEXT KATARINA CARLSTEIN CARLSSON **FOTO** CARINA GERDIN

”Utan Legimus skulle jag inte läsa något”

Gustav Jerse går i 8:e klass. Vi träffar honom på Snäckebacksskolan i Ronneby. En strulande dator gör att han just fått skjuta upp ett prov till efter höstlovet.

– Det är ok, säger Gustav och ler. Jag glömmer inte, jag kan göra provet senare. Med oss är också Tina Sand. Hon är specialpedagog och har jobbat tillsammans med Gustav sedan han gick i andra klass. Han gör många av sina prov muntligt med läraren, eller med hjälp av datorn, vars program läser upp frågorna. Gustav läser i sin tur in svaren.

– När jag skriver får jag med för lite information, jag förkortar för mycket.

Många elever med dyslexi kan, liksom Gustav, läsa och skriva, men det tar väldigt mycket kraft. Orken tryter. Så förklarar

Tina varför det är så viktigt att eleverna får rätt tekniska förutsättningar.

– Vi är hårda mot skolläningen, och ser till att alla elever får de hjälpmedel de behöver, säger Tina, som för närvarande är tjänstledig från sitt ordinarie arbete som specialpedagog, för att prova på jobbet som rektor.

På den skolan har nästan alla elever ett annat modersmål än svenska. Det ställer förstås andra krav på pedagogerna.

– Det är inte lätt att veta var svårigheterna ligger hos de eleverna. De har så skilda förutsättningar: Har de svårt att lära sig svenska? Har de dyslexi? Har de varit utsatta för trauma? Vi försöker hjälpa alla elever så gott vi kan.

Gustav känner att han har fått hjälp, och han navigerar vant mellan olika appar

Vi är hårda
mot skol-
ledningen

på sin ”padda”. Han har varit med i ett forskningsprojekt som drivs av Linnéuniversitetet. En timme om dagen, i 24 dagar har han tränat för att bli ännu bättre på att använda appar som hjälper honom att ta sig förbi sina svårigheter. Tillsammans med en IKT-pedagog, som hjälper till med det tekniska, arbetar specialpedagogen för att elever på alla kommunens skolor ska få den hjälp de behöver.

Men datorn som arbetsredskap är inget nytt för Gustav. Han har haft dator med sig i klassrummet sedan årskurs 2, när han fick sin diagnos, dyslexi.

– Det har aldrig känts konstigt att jag har fått ha dator och inte de andra, säger Gustav.

– Och jag var ju i klassrummet och berättade varför du behöver den, fyller Tina i. Det märks att dom jobbat tätt tillsammans i många år. Det ger trygghet.

Rättstavningsprogram, uppläsning av text och program som skriver ner det du säger, är några av hjälpmedlen Gustav använder sig av. Men det är inte alltid han tar hjälp av programmen, för det tar tid att till exempel gå igenom en lång text med rättstavningsprogrammet Stava Rex.

– Jag använder det vid inlämningsuppgifter och andra viktiga uppgifter.

Tina vill att eleverna ska få uppgifter eller annat undervisningsmateriel via mail från sina lärare, så att de kan koncentrera

sig på undervisningen i stället för på att anteckna på lektionerna. Det är ett område som kan förbättras på många sätt, menar hon.

Ibland spelar lärarna in lektionerna så att eleverna kan få en ljudfil. Att fotografera information på tavlan kan också vara till hjälp. Och så finns alla läromedel inlästa, från inläsningstjänst.

– De är inlästa med mänsklig röst. Det är bra, tycker Gustav.

Med förstående lärare och teknik som fungerar blir skolarbetet alltså genomfört.

– Och glöm inte mamma, påminner Tina. Hon läser med dig inför prov och så.

Läser du talböcker?

– Ja! Utan Legimus skulle jag inte läsa något.

Och vad läser du nu?

– Zlatan. I Legimus hittar jag varenda bok jag vill läsa, men jag skulle önska mig fler böcker med text, säger Gustav.

Trots att Gustavs favoritämnen är praktiska ämnen som idrott, slöjd och hemkunskap, går det bra i de andra ämnena också.

– Du är ju 100-procentig i hörförståelse, konstaterar Tina. Det du hör, det kommer du ihåg.

– Jo, så är det, nickar Gustav. ●

I Legimus hittar jag varenda bok jag vill läsa

TIPS!

- Stava Rex/Spell Right är stavningshjälp på svenska respektive engelska.
- Talsyntes på dator
- Legimus – läsa med öronen
- Inläsningstjänst – läsa alla läromedel med öronen
- Prizmo/Claros Scan Pen – scanna texter och få dem upplästa
- SayHi/Table Top – prata in och få översatt och uppläst till många språk.
- Skolstil – ordbehandling med talsyntes. Används vid stora svårigheter.
- Pages – ordbehandlingsprogram på lpaden.
- Quick Voice, inspelningsapp

Lärare och elever överens om appar betydelse

Vid Linnéuniversitetet i Växjö pågår forskning om hur alternativa verktyg och appar påverkar elever i skolan.

Och resultatet talar sitt tydliga språk; verktygen stärker läsutvecklingen och självbilden samt ökar motivationen.

TEXT LENA BOQVIST FOTO APELÖGA

Sedan 2011 har forskarna Idor Svensson, Emma Lindeblad och Thomas Nordström undersökt hur olika alternativa verktyg används av lärare och elever och hur de påverkar resultat och välbefinnande. De har pratat med cirka 220 elever i Umeå, Stockholm, Göteborg och Ronneby. Även lärarna har gett sin bild.

Resultatet är bland annat följande: Elever med läs- och skrivsvårigheter mår i dag inte sämre än elever utan dessa svårigheter (mätt med Becks ungdomsskalor och CFSEI-III).

Elever med läs- och skrivsvårigheter är positiva till att använda appar för att exempelvis ta till sig text genom att lyssna.

Lärare anser att elever får ökat självförtroende och högre motivation att lära om de använder läs- och skrivstödjande appar.

Läsliv fick ett samtal med Emma Lindeblad som varit med i forskningsarbetet sedan 2011.

– Det var ett lite oväntat resultat att elever med läs- och skrivsvårigheter inte mår sämre än andra, säger Emma Lindeblad. Hon nämner att internationella studier har kommit fram till ett annat resultat. Att elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi har en lägre självkänsla, lägre förväntningar på sig själv och jobbigt

med läxor. Emma Lindeblad menar att det finns flera faktorer som gör att eleverna kan ha lättare att acceptera sina läs- och skrivsvårigheter nu än tidigare.

– Det finns ökad kunskap om dyslexi, det finns bättre pedagogik och det finns tekniska hjälpmedel som underlättar läsningen.

– De lässtödjande apparna har gett eleverna självförtroende, kunskap och ett ökat intresse. Ett annat viktigt resultat visar vikten av att slippa gå iväg från klassrummet till specialundervisning. Nu kan man ju ta med sig plattan eller telefonen var som helst vilket gör att man inte känner sig annorlunda. Dessutom tycker eleverna att de är roliga att använda.

När det gäller självbilden och psykisk hälsa visar studien att lärare och föräldrar rapporterar att eleverna känner sig säkrare, mer självständiga, blir mer motiverade till skolan och får en positiv självbild när de använder lässtödjande appar. Och eleverna uppger, enligt Emma Lindeblad, att de har upptäckt litteraturens magi med historier, sagor och berättelser.

Glädjande för oss på MTM är att studien visar att en av de mest populära apparna är just Legimus som laddar ner och läser talböcker. ●

69 barn och unga deltog i pilotstudien och 150 i huvudstudien. I pilotstudien var deltagarna 10-12 år och i huvudstudien kom deltagarna från årskurs 4, 8 och gymnasiet. Man har testat olika verktyg: taligenkänning, scanna text, talsyntes, träna läsning och att skriva/stava och lyssna på böcker i Legimus.

Lässatsning på elever i högstadiet och gymnasiet

Läsrörelsens har smugit i gång projektet **Berättelser som förändrar** på högstadie- och gymnasieskolor i hela landet.

TEXT SARA LAFOLIE

"För att förstå sin egen verklighet måste man ofta sätta sig in i någon annans. I det som förefaller vara främmande går det att se sig själv", menar författaren David Lagercrantz som samarbetar med Läsrörelsen.

Berättelser som förändrar ska lyfta fram berättandet i skönlitteratur, biografier, memoarer och serier. I samråd med en grupp ungdomar har Läsrörelsen valt ut 10 titlar – en blandning av noveller, romaner och en tecknad serie.

Läsrörelsen beräknar att minst 35 000 elever från hela landet kommer att delta och byta erfarenheter med varandra.

I början av nästa år kan deltagande skolor välja en bok att läsa och får då en klassuppsättning av boken. Till böckerna följer en filmad författarintervju och inspirationsskrifter. Eleverna arbetar med boken under en månad inom ramen för skolämnet svenska.

David Lagercrantz har donerat pengar till denna lässatsning. Ann Boglind, universitetslektor vid institutionen för litteratur, idéhistoria och religion på Göteborgs universitet, är huvudpedagog för projektet. Projektet har också möjliggjorts med stöd från Postkodlotteriets Kulturstiftelse och genomförs i samarbete med Svenska barnboksinstitutet och MTM.

Titlarna i boklistan för **Berättelser som förändrar** finns att låna som talbok i Legimus. De (utom Unenges tecknade serie) finns dessutom att beställa som punktskriftsbok.

- **Med livet framför sej** av Émile Ajar ●●
- **Förr eller senare exploderar jag** av John Green ●●
- **Mellan dig och dig** av Katarina Kieri ●●
- **Jag är Zlatan Ibrahimovic** av David Lagercrantz och Zlatan Ibrahimovic ●●
- **Den utvalde** av Lois Lowry ●●
- **Kulor i hjärtat** av Cilla Naumann ●●
- **Så har jag det nu** av Meg Rosoff ●●
- **När hundarna kommer** av Jessica Schiefauer ●●
- **Mitt extra liv – en serieroman** av Johan Unenge ●
- **Boktjuven** av Markus Zusak ●●

ILL.: LENE DUE-JENSEN

Hela Sverige läser med barnen

Alla barn och ungdomar ska ha likvärdiga förutsättningar för fullgod läsförmåga och lustfyllda läsoplevelser. Det är tanken bakom Kulturrådets satsning Hela Sverige läser med barnen.

– Om man inte har förmågan att läsa kan man inte ta sin fulla plats och vara del av det demokratiska samhället, säger Kulturminister Alice Bah Kuhnke.

Därför har regeringen utsett en läsdelegation som ska samordna läsfrämjande insatser, skapa mötesplatser och följa forskning och utveckling på området. Delegationen ska hämta inspiration från olika initiativ inom läsfrämjande i Sverige och internationellt. Uppdraget sker i samråd med Kulturrådet, Skolverket, Kungliga Biblioteket, MTM och Sveriges kommuner och landsting.

FOTO: SARA MAC KEY

Taktila bilderböcker viktig ingång till litteraturen

Barn utan syn har lika stort behov av bilderböcker som seende barn för att utveckla sitt språk och skrivande. Det talade Gun Olsson och Ingrid Källström från MTM om på Bokmässan i Göteborg.

– Vi omvandlar redan utgivna böcker till taktila bilderböcker. Vi sätter in punktskrift och förvandlar bilderna till kännbara bilder. I våra taktila bilderböcker har vi alltid både punktskrift och tryckt text. Det är inte säkert att mamma och pappa kan läsa punktskrift. Och ibland är det en synskadad förälder som läser för sitt barn, förklarar Gun.

I böcker för de små barnen finns bilder som inte föreställer något utan som ger en taktil upplevelse som hör

ihop med berättelsen. Texten kan handla om att ett barn ligger i en säng, och då kan ett tyg symbolisera täcket, berättar Gun.

– Vi vet att barn som tidigt kommer i kontakt med läsning har ett försprång, oavsett om man sedan ska läsa punktskrift eller vanlig tryckt text. Det är viktigt att man får läsa tillsammans. Barn ska få lika möjligheter att komma i kontakt med läsning tidigt.

Lyssna gärna på en intervju med Gun Olsson i UR:s lärarpodd Didaktorn.

Gå in på urskola.se och sök på taktila bilderböcker.

Lyssna på Gun Olsson i UR:s lärarpodd.

Nya böcker med taktila bilder

Hundralappen av Helena Bross

Tänk om du hittade en hundralapp? Det är vad kompisarna Axel och Omar gör. Först vill de gå till polisen, men sedan ändrar de sig. Boken passar både nybörjarläsaren och som högläsning. Taktil bilderbok med collagebilder.

Petter och hans 4 getter

av Einar Norelius

Rimrad saga som gavs ut första gången 1951, men fortfarande är rolig att läsa. Taktil bilderbok med collagebilder.

Ett uppslag ur Hundralappen och illustrationen av en prinsesstårta.

Kul i jul

Tjuvar, mobiler och dumma fastrar kanske inte är det första man tänker på i juletid. Men i dessa julböcker finns allt detta och lite till. MTM:s barnbibliotekarie Ingrid Källström ger tips.

TEXT INGRID KÄLLSTRÖM

Klappsnaparna och Charlie av Per Simonsson

Gillade du julkalendern och biofilmen Tjuvarnas jul? Då kommer du att tycka om den här nya bokserien också. Berättelsen handlar nämligen om samma personer men äventyren är helt nya. Klappsnaparna är de tjuvigaste tjuvarna i stan och stjäla hela dagarna.

En dag kommer plötsligt en flicka, Charlie, och säger att hon är dotter till Kurre, en av tjuvarna i Klappsnapparligan. Kurre säger att han inte kan vara både tjuv och pappa samtidigt. Men Charlie är envis och när det dessutom visar sig att hon är en superbra ficktjuv kanske hon kan få vara kvar hos Kurre i alla fall. Följ med på ett mysigt läsäventyr. **T**

Läs också: Klappsnaparna och Madame Bofvéns hemligheter.

Let it snow av John Green, Maureen Johnson och Lauren Myracle

Snöstorm = kaos? Ja! Julafton = mys? Ja! I alla fall i den här berättelsen, eller rättare sagt de här tre berättelserna.

För boken innehåller tre berättelser som är skrivna av tre olika författare; John Green, Maureen Johnson och Lauren Myracle.

På ett oväntat sätt vävs berättelserna ihop till ett spännande och romantiskt julmyps. Kaos i trafiken och kaos med mobiltelefoner leder till missförstånd, oväntade möten och pirrande känslor. Jag tror jag önskar att det blir snökaos den här julen så att jag kan sitta inne och mysa med den här romantiska boken. **T**

Jakten på julen av Matt Haig

Långt in i de djupa skogarna bor Nikolas och hans pappa. Den här vintern blir väldigt spännande för kungen utlyser en belöning till den som kan bevisa att Alvernas by inte finns. Nikolas pappa antar utmaningen. Därför måste Nikolas vara ensam kvar med sin faster och hon är verkligen inte snäll. Till slut står Nikolas inte ut. Han ger sig av för att på egen hand leta efter pappa. Hur ska det gå? Kommer han att hitta sin pappa? Med magi kan det kanske lyckas! **T**

Nu är det äntligen jul av Susanna Hellsing, redaktör

Det här är en bok som passar för alla som vill julmysa. Om du inte kommer ihåg sångtexterna eller har glömt lekarna så hittar du dem här! Dessutom kan du läsa julfavoriter som Lilla Spöket Laban, Babar, Kajsa Kavat och många, många fler. Fina julpysstips får du också. **T**

Uppdrag: Rädda julen av Cecilia Rihs

Julen är hotad. Någon förstör julgranar! Någon förvandlar russinen i glöggen till harkluttar. När julklappar och pepparkaksdegar börjar försvinna, då har Lina och Peppar fått nog. Något måste göras! De vill rädda julen. Kommer de att lyckas?

Boken har 24 kapitel, ett för varje dag i december, ända till julafton. **T**

Grattis Polhemsskolan

Årets skolbibliotek 2016 är Polhemsskolan i Lund. Vinnarna utmärks av att de tillsammans med lärarna arbetar för att ge eleverna likvärdiga möjligheter att utvecklas optimalt. Skolledningen visar genom bibliotekets handlingsplan att man ser skolbiblioteket som en strategiskt viktig pusselbit och att de arbetar framgångsrikt med läsning för nyanlända elever.

Priset delades ut av gymnasie- och kunskapslyftsminister Anna Ekström den 31 oktober.

arnens egna tips

webbplatsen legimus.se hittar fler boktips för barn och unga. Du kan även tipsa av barnen själva. Det är helt okej!

Följ oss på Instagram

Vill du ha boktips om barn- och ungdomsböcker och annat kul som är på gång på MTM?

Gå in på instagramkontot legimus_ung.

Nedladdnings- toppen barn

Här är de mest nedladdade böckerna i oktober 2016 av barn och ungdomar.

1 Harry Potter och de vises sten **T P**

av J. K. Rowling

2 Harry Potter and the cursed child **T P**

av J. K. Rowling

3 Helt ute, Dagbok för alla mina fans **T P**

av Jeff Kinney

(Lättläst version)

4 Fängelsemysteriet **T P**

av Martin Widmark

5 Brandkårmysteriet **T P**

av Martin Widmark

6 Harry Potter och dödsreikerna **T P**

av J. K. Rowling

7 Jag är Zlatan **L T P**

av Zlatan Ibrahimovic och David Lagercrantz, bearbetad av Mats Wänblad

8 Födelsedagsmysteriet **T P**

av Martin Widmark

9 Diamantmysteriet **T P**

av Martin Widmark

10 Jag är Zlatan Ibrahimovic **T P**

av Zlatan Ibrahimovic och David Lagercrantz

Hur kan syntolkning av till exempel film, konst och teater fördjupa upplevelsen för personer med synskada? En ny rapport reder ut detta och hur syntolkning kan påverka inkludering i samhället.

TEXT LENA BOQVIST FOTO TERÉSE ANDERSSON/HEART AND SOUL

Ny rapport sprider kunskap om syntolkning

”**S**yntolkning borde vara lika självklart som rampen är för den rörelsehindrade eller hörslingan för den med hörselnedsättning”, säger Josefin Bergstrand från Riksorganisationen Unga synskadade i rapporten.

– 120 000 personer i Sverige har en synskada. Syntolkning ökar många människors möjlighet att uppleva kultur och natur. Med fördjupad kunskap om syntolkning gör vi samhället tillgängligt för fler, säger Magnus Larsson, generaldirektör på Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Rapporten är ett samarbete mellan Lunds universitet, Stockholms universitet och MTM, vars uppdrag är att vara ett nationellt kunskapscenter för tillgängliga medier.

Syntolkning blir allt vanligare. Men trots att det skulle kunna vara till nytta

för många, är syntolkning fortfarande okänt för de flesta.

I rapporten skriver forskare, utbildare, personer med synnedsättning, syntolkar och myndighetsrepresentanter om syntolkning utifrån olika perspektiv. Kognitionsforskare diskuterar om människor som aldrig har sett, kan skapa mentala bilder. Översättningsvetenskapen frågar sig hur man med ord förmedlar kommunikation som sker med bilder, gester och minspel. Det handlar också om hur syntolkningstjänster kan utvecklas på bästa sätt.

– **En syntolks uppgift är att skapa förståelse och inlevelse genom att beskriva**

En syntolks uppgift är att skapa förståelse

Jana Holsanova vid Lunds universitet.

FOTO: CARINA GERDIN

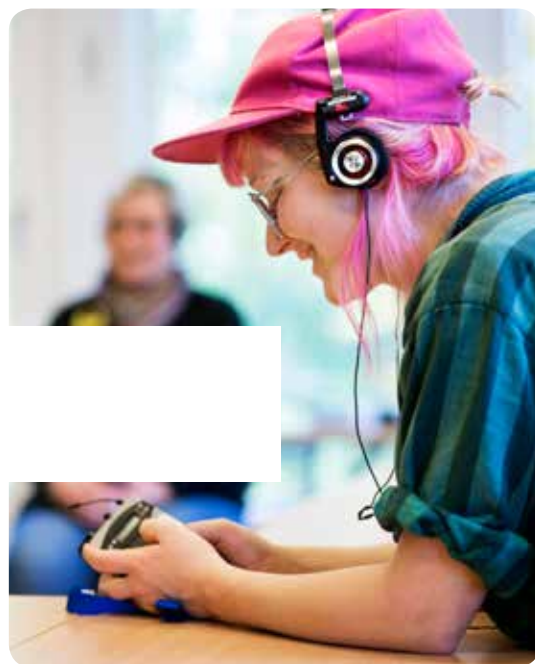
visuella scener språkligt, berättar Jana Holsanova, docent i kognitionsvetenskap vid Lunds universitet och en av rapportens redaktörer. Genom att använda målade formuleringar kan syntolken stimulera inre bilder och föreställningar hos brukarna. Jämför följande två beskrivningar: En elegant luftig våning med antika möbler och mattor, alternativt: En mörk lägenhet med slitna, fläckiga möbler.

– Som kognitionsvetare tycker jag att det är viktigt att forska om syntolkning. Det är ett spännande område som avslöjar kopplingen mellan språk och tänkande: hur människor uppfattar världen, tolkar och förstår vad andra säger och föreställer sig saker och händelser. Forskningsresultaten kan direkt tillämpas i syntolkningspraktiken och därmed gynna brukarna.

Josefin Bergstrand, Riksorganisationen Unga Synskadade, menar att syntolkning fortfarande är ett relativt okänt begrepp. Men frågan har fått allt större uppmärksamhet i kulturbranschen de senaste åren.

– Syntolkning är i första hand tänkt som stöd för att personer med synnedsättning ska kunna ta del av samma information som seende. Det finns också viktiga sociala aspekter av att få saker syntolkade, som man kanske inte tänker på. Personer med synnedsättning kan ha svårt att se hur andra klär sig, uttrycker känslor, använder kroppsspråk eller mimik.

Josefin förklarar att syntolkning ger personer med synnedsättning möjlighet att delta i diskussioner kring ”snackisar” som tv-program eller festivaler. Att veta hur programledarna i Melodifestivalen

var klädda eller hur sångaren i pojkbandet ser ut, kan göra att man lättare kan delta i sociala sammanhang i till exempel skolan.

Rapporten, som är den första i sitt slag i Skandinavien, vill inspirera till forskning, debatt och utveckling av syntolkning.

Du kan ladda ner rapporten från mtm.se/om-oss/Material att beställa

Rapportens redaktörer är Jana Holsanova, docent i kognitionsvetenskap vid Lunds universitet, Cecilia Wadensjö, professor i tolkning och översättning vid Stockholms universitet och Mats Andrén, FD i lingvistik, verksam vid Linköpings universitet. ●

Syntolkning – forskning och praktik

Rapporten innehåller texter av forskare inom en rad akademiska fält, till exempel kognitionsvetenskap, film- och litteraturvetenskap och kommunikation, samt röster från verksamma inom synskade- och syntolkningsområdet. Rapporten finns i tryckt format, som pdf, talbok och punktskriftsbok.

Ladda ned som pdf eller beställ valfritt format utan kostnad på mtm.se. Rapporten finns även för utlån i legimus.se.

5 frågor till...

... **Catarina Hägg** på Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, en av två projektledare för nästa års internationella konferens om punktskrift för barn, Tactile Reading.

TEXT OCH FOTO CARINA GERDIN

Vem har glädje av den här konferensen?

– Alla som på något sätt arbetar med barn och unga som läser punktskrift. Det kan vara forskare inom till exempel pedagogik, läsning, kognition, haptik, konst, design och interaktion. Och personer som arbetar inom habilitering, lärare, pedagoger och bibliotekarier eller de som arbetar med hjälpmedel, grafisk design, offentlig utsmyckning och museiverksamhet. Alla dessa tror jag kan få mycket stor behållning av konferensen.

Vad handlar konferensen om?

– Den handlar om att upptäcka och utforska möjligheter med taktilläsning. Konferensen ska vara lärande, både för akademiker och praktiker, det vill säga, olika yrkesgrupper som arbetar med eller träffar människor som använder det taktila sinnet för kunskapsinhämtning och upplevelser. Tanken är att det ska vara ett tillfälle att ta del av forskning och goda exempel, men framförallt att mötas, så att kunskap och nya idéer kan uppstå.

Boktips:
"Öster om Eden
av John Steinbeck.
Den innehåller allt;
blod, svett och
tårar."

Vad ser du själv mest fram emot?

– Att träffa deltagarna och lyssna på intressanta presentationer. Och alla spännande samtal.

Vilka är era förhoppningar?

– Det är vår ambition att Tactile Reading ska leva vidare som en europeisk konferens. Området är smalt och för att det ska utvecklas behövs internationell samverkan.

Pågår det andra samarbeten mellan MTM och SPSM?

– Ja, vi samarbetar till exempel i olika frågor som rör punktskrift. I Punktskriftsnämnden har vi gemensamma projekt inom musik, matematik och taktila bilder. Sedan hjälps vi åt att ta fram riktlinjer kring punktskrift och har gemensamma upphandlingar. ●

Samarbeten mellan SPSM och MTM

Myndigheterna samverkar även inom andra områden. MTM medverkar bland annat i SPSM:s aktiviteter om talböcker och lättläst.

Punktfokus

Bor: Kummelnäs i Nacka.

Familj: Man och två utflugna barn

Läser helst: Episka romaner eller biografier, gillar att läsa om människoöden.

Kuriosa: Har gjort Tjejklassikern (vilket innebär att inom ett år genomföra fyra lopp, bland andra Tjejevättern).

Tactile Reading

anordnas av SPSM och MTM den 5–7 april 2017. Plats: Clarion Hotel Stockholm. Läs mer på mtm.se/tactilereading2017.

Räddare i nöden. Elin Nord och Charlotta Höckerfors är två av dem som ser till att studenter i Göteborg får stöd i sina studier.

Talböcker, tekniskt stöd och pepp är receptet för universitetsstudier. I varje fall om man får tro Lässerviceverksamheten vid universitetsbiblioteket i Göteborg, årets Amyprisvinnare. De jobbar stenhårt för att studenter med läsnedsättning ska få den hjälp de behöver.

TEXT LENA BOQVIST FOTO EMELIE ASPLUND

ILL: LENE DUE-JENSEN

Talböcker och omtanke gör skillnad

Läsliv är på plats i Göteborg för att ta reda på hur man kan jobba framgångsrikt med lässervice.

Vi får en pratstund med två av de 16 vinnarna: samordnaren Charlotta Höckerfors, Ekonomiska biblioteket och Elin Nord, Pedagogiska biblioteket.

– Det känns jätteroligt att vinna! Vi märker verkligen vilken skillnad talböcker och tillgänglig teknik gör för våra studenter. Genom att arbeta systematiskt för att nå studenter med läsnedsättning kan vi hjälpa fler att klara sina studier. Vi får ofta höra ”jag hade inte klarat tentan utan talböckerna”, säger Charlotta Höckerfors.

Men låt oss kort presentera hela gruppen. De arbetar på Göteborgs universitetsbibliotek, utspridda på fem bibliotek i Göteborg och Mariestad. Alla är bibliotekarier och arbetar med att hjälpa studenter med läsnedsättning. En del ägnar i stort sett hela sin arbetstid åt detta medan

andra har det som delar av sin tjänst. Samordnaren Charlotta är en av de mest aktiva och ger här sin syn på varför just de fått årets Amypris:

– Jag tror vi har vunnit för att Göteborgs universitet ligger långt fram när det gäller våra programvaror. Vi har ett brett utbud att erbjuda våra studenter. Jag hoppas också att man har sett att vi arbetar systematiskt med vårt studentmottagande och uppföljning. Vi har till exempel börjat skicka nyhetsbrev till registrerade studenter.

– Vi försöker också hitta samarbeten med viktiga nyckelpersoner, som vår Licenskommitté, vårt digitaliseringsteam, samordnare och studievägledare.

Vi träffas på Charlottas kontor på Ekonomiska biblioteket. Här finns ett extra skrivbord där besökande studenter sitter

Vi har ett brett utbud att erbjuda

Amypriset är MTM:s tillgänglighetspris. Juryns motivering:

”Med stort engagemang ger gruppen högkvalitativ support på talböcker och programvaror vilket underlättar studierna för studenter med läsnedsättning. Gruppen utvecklar verksamheten med ett tydligt användarperspektiv i övertygelsen att tillgång till litteraturen är en central del i utbildningen.”

när de får sin introduktion av henne. På bibliotek runt om i Göteborg och Mariestad sitter andra i gruppen. Elin Nord tar emot studenter som främst hör till Pedagogiska institutionen. Hon betonar att det är viktigt att ha ett personligt möte på tu man hand, så att man kan visa vilka programvaror som finns och hur de fungerar, till exempel talsyntes, rättstavningsprogram och Legimus. Dessa program, och några till, finns samlade i en programportal som studenterna får tillgång till så att de kan studera hemma.

Vad gör ni som andra inte gör?

– Min känsla är att vi försöker sätta in talböcker i en helhet, ett sammanhang. Att registrera för egen nedladdning är bara en del av det hela, det är inte slutet. Det är punkt ett på vår checklista, sedan ska vi tala om hur du läser dem och se till att du kommer hela vägen i mål. Vi arbetar också systematiskt med att bibehålla kontakten med studenterna. Vi försöker följa dem under studietiden, säger Charlotta.

– Jag brukar ju se till att studenterna har fått den litteratur de behöver nerladdad, när de går från mig, så att de kan komma igång att läsa direkt. Om jag märker att det är någon som tycker det är svårt brukar jag erbjuda mig att hjälpa till inför nästa kurs igen, tills jag kan fasa ut mig själv. Jag vill finnas som stöd, säger Elin.

– Min finaste upplevelse på jobbet var när en av mina studenter kom fram till mig och berättade att hen hade fått VG på sin tenta, och spontant sa att det var tack vare Legimus! Det är ju det som är det roligaste: att hjälpa studenterna!

Att talböcker är en viktig del i arbetet

är tydligt när man talar med Charlotta och Elin. För studerande på högskola och universitet är kurslitteraturen a och o. Och för dem med läsnedsättning är det ännu viktigare att de är klara i tid och att läsprogrammet och annat stöd fungerar.

– Ibland känns det som att det är på liv och död. Lika givande som det är att skaffa

fram rätt kurslitteratur i rätt tid, lika frustrerande är det att misslyckas. Studenterna är ju väldigt beroende av den här hjälpen för att klara sina tentor och studier, säger Elin.

Göteborgs universitet har lokala studie-regler som informerar om att kurslistor ska vara klara senast åtta veckor innan kursstart. Detta för att studenterna ska hinna få sina anpassade texter i tid. MTM driver även ett projekt som heter "Klart till kursstart" som innebär att bibliotekspersonalen kan beställa obligatorisk kurslitteratur utan namngiven student.

Den största utmaningen med jobbet enligt Charlotta är just att "det är så mycket tekniskt att greppa". Det kommer ständigt nya programvaror och uppdateringar. Det är inte bara böcker som Lässerviceverksamheten hjälper till att ta fram. De ser också till att artiklar scannas eller läses in. Och gamla böcker som inte finns som talböcker.

– Ibland är det ett riktigt detektivarbete att få fram rätt texter, säger Elin.

De ser också till att konvertera texter så att de presenteras i det format som studenten vill, det kan vara i Daisyformat eller word till exempel. Göteborgs universitetsbibliotek har även lokala inläsare ifall någon text behöver läsas in. Och de har möjlighet att bränna skivor ifall någon vill läsa på cd. Bibliotekens alla datorer är utrustade med hjälpprogram så att man kan studera var som helst. När det gäller framtiden har Charlotta och hennes kollegor mycket på gång:

– Vi jobbar för att nå ut till fler av studenterna som är talboksberättigade. Vårt mål är att all personal och alla studenter på Göteborgs universitet ska känna till att talböcker finns och att man ska vända sig till oss, om man behöver dem. Vi jobbar bland annat för detta genom våra drop-in om talböcker och genom att presentera vår verksamhet för fakulteternas personal samt försöka identifiera andra kontaktytor mot studenterna som vi kan nå dem på. ●

FOTO: APELÖGA

Tips till andra

- Uppföljning, till exempel med nyhetsbrev
- Registrering av Legimuskonto individuellt
- Checklistor: ha en lista och gå igenom steg för steg vid det personliga mötet
- Fokusera på studieteknik

Smidig lösning för taltidningsläsare

MTM har i uppdrag att ordna digital distribution av läns- och kommuntaltidningar för de prenumeranter som har behov av det. Taltidningarna ska då kunna läsas direkt i en spelare, på datorn, i mobilen eller i surfplattan. I dag skickas läns- och kommuntaltidningarna på CD-skiva med posten. För dem som även fortsättningsvis vill få tidningen på CD-skiva med posten kommer detta också att erbjudas.

Redan nu är flera av läns- och kommuntaltidningarna tillgängliga för digital distribution för den som använder en taltidningsspelare för dagstidningen. På mtm.se kan man se vilka dessa tidningar är.

Läns- och kommuntaltidningar ges ut av landsting och kommuner till människor med nedsatt syn. Totalt finns cirka 70 taltidningar av den här typen i landet med sammanlagt cirka 10 000 prenumeranter.

FOTO: APELÖGA

Nationell Biblioteksstrategi blev publikmagnet

Intresset var så stort på MTM:s seminarie **Nationell Biblioteksstrategi – en skjuts för tillgänglighetsfrågan på biblioteket?** att många besökare snopet fick vända i dörren.

Vad har biblioteken för demokratisk roll i vårt samhälle? Det undrade Camilla Batal, moderator och chef för avdelningen Marknad och kommunikation på MTM.

–Vi har ett ansvar för att alla ska kunna vara med och ta till sig vårt samhälle, annars får vi ett samhälle som vi inte vill ha, sa Gunilla Herdenberg, riksbibliotekarie från KB.

–Förutom att vi måste kunna hantera både fysiska och digitala media, så är det viktigt att vi kommunicerar på enkel svenska, understryker Gunilla.

I panelen fanns också Erik Fichtelius, Calle Nathanson och Katti Hoflin.

Karin Linder till Svensk biblioteksförning

Karin Linder blir ny generalsekreterare för Svensk biblioteksförning i januari 2017. Hon arbetar för närvarande som utredare för den nationella biblioteksstrategin och har tidigare bland annat varit ordförande för fackförbundet DIK och samordningsansvarig på Nationalmuseum.

– Jag är mycket glad över förtroendet. Svensk biblioteksförning är en aktiv och engagerad förening med stark röst i samhällsdebatten. Jag ser fram emot att tillsammans med alla medlemmar arbeta för bibliotekens roll i det demokratiska kunskapssamhället, säger Karin Linder.

William och Ylva – nya röster

Snart byter vi ut de svenska och engelska talsyntesröster som används i MTM:s medier. Förhoppningen är att våra användare får en bättre lyssningsupplevelse samt att vidareutveckling och underhåll av rösterna blir enklare.

Den svenska rösten Ylva och engelska rösten William kommer att börja användas i produktion av högskolelitteratur redan i december 2016. Den svenska rösten Ylva blir aktuell för taltidningar i appen Legimus en bit in på 2017.

Ur MTM:s arkiv

Kassettkoll

Det är i början av 1980-talet och talböckerna består av kassetter. På Talboks- och punktskriftsbiblioteket (nuvarande MTM) arbetar Elsie Andersson med att se till att kassetterna är i bra skick för utlåning.

Foto: Martin Naucler.

Småländsk författare**Namn:** Cecilia Davidsson**Bor:** Vaxholm och Växjö**Aktuell:** Invandrarna, uppföljaren till Utvandrarna, i lättläst bearbetning på LL-förlaget.**Övrigt:** har skrivit berättelserna Kafé Löftet, I huvudet på Sigrid och Tjock-Ida som originalböcker för LL-förlaget. Har även återberättat många andra författares böcker till lättläst svenska.

Cecilia Davidsson som häromåret gjorde succé med sin lättlästa version av Vilhelm Mobergs *Utvandrarna* kommer nu med uppföljaren. *Invandrarna* har just släppts på LL-förlaget.

TEXT TOM WEEGAR FOTO MARITA FORSBERG

"Nervöst att ta itu med en älskad klassiker"

— Jag kan ju inte veta. Men jag tror att Moberg hade sagt ett blankt nej om jag bara ringt och frågat honom. Han var ju väldigt känslig kring sitt skrivande. Men hade jag fått sitta ner honom en stund och fått chansen att förklara för vilkas skull jag vill återberätta hans bok på lättare svenska, då tror jag att han hade gett med sig.

Det var länge LL-förlagets stora dröm att få återberätta *Utvandrarsviten*. Men Vilhelm Mobergs döttrar sa bestämt nej, pappans böcker skulle inte "förvanskas". Det var när barnbarnen tog över rättigheterna som det lossnade. Förlaget fick chansen och Cecilia Davidsson fick uppdraget att tillgängliggöra klassikern.

– Att jag fick uppdraget hade nog en del att göra med att jag också är småländska, gissar Cecilia. Men jag har ju också erfarenhet av lättlästskrivande, både som återberättare och som författare till tre romaner för LL-förlaget.

Och boken blev en riktig succé. Upp-

lagan såldes slut och till förlaget kom mängder med uppskattning från läsare, lärare och bibliotekarier. Vilhelm Moberg-sällskapet gjorde tummen upp och förlaget fick tillåtelse att även återberätta *Invandrarna*, en efterlängtd fortsättning som kom ut i slutet av november i år.

– Lite nervöst var det ju att ta itu med en av våra mest älskade klassiker. Men som återberättare får jag inte ha för stor respekt för texten, berättar Cecilia. Jag måste våga korta och skriva om. Ett exempel är *Bönder på havet*, den andra delen av *Utvandrarna*. På skeppet Charlotta som för emigranterna över Atlanten finns det tre styrmän. Men jag gjorde dem till en enda. Färre personer i handlingen underlättar för ovana läsare.

Cecilia menar att det inte går att tänka sig berättelserna helt utan småländskan, fastän dialekt är smått förbjudet i lättlästa texter. Karl Oskar och Kristina måste "töcka" om varandra och när livet blir dem

Jag måste våga korta och skriva om.

Invandrarna och Utvandrarna på LL-förlaget.

Vilhelm Moberg

1947 började journalisten och författaren Vilhelm Moberg arbetet med sitt mest kända verk: *Utvandrarsviten*. Året därpå flyttade Moberg med sin familj till USA. Researcharbetet började i "svenskygden" Minnesota. Vilhelm var omsorgsfull som en forskare och studerade mängder av gamla dagböcker, tidskrifter och arkiv. Redan hemma i Sverige hade han samlat bortåt 1 000 brev, som skickats från svenskamerikaner till sina anhöriga i det gamla hemlandet.

Enbart i Sverige har *Utvandrarna*, *Invandrarna*, *Nybyggarna* och *Sista brevet till Sverige* sålt i 2 miljoner exemplar.

allt för hårt så "tyar" de inte längre. Det var mödosamt att hitta en balans mellan originalbokens breda småländska och de kommande läsarnas förståelse. Kompromissen blev att lägga in en ordlista längst bak i boken. Där finns också en personförteckning. Allt för att hjälpa ovana läsare med läsandet.

– Jag gillar själva hantverket i att ta itu med texten. Jag läser långsamt originalboken med en blyertspenna i handen och försöker att stryka ned det som inte är väsentligt för historien. För det handlar till stor del om att ta bort. LL-versionen av *Invandrarna* har ungefär en tredjedel så lite text som originalboken.

– I mitt vanliga författarskap ligger egentligen det viktigaste i det outtalade, i undertexten. I en lättläst text får det inte vara så. Där ska allt finnas på ytan, vara tydligt och uttalat. Det är en konst att skriva så utan att det blir barnsligt.

Mobergs berättelser har blivit plågsamt aktuella i vår tid. Människor flyr åter

undan krig och misär. Men nu är det ett annat hav som korsas av rangliga båtar i sökandet efter frihet och trygghet.

– Jag har aldrig pratat så mycket lättläst som nu, och ofta för nysvenskar. Häromdagen mötte jag över hundra SFI-elever i Karlskrona. Det finns mycket i Mobergs berättelser som appellerar till deras egen historia. Och det är klart att de kan identifiera sig med Karl Oskars tafatthet när de liksom han hamnar i ett land vars språk de inte kan.

– Jag har ju levt med Kristina och Karl Oskar och alla andra under rätt lång tid och får ofta frågan vilka romanfigur jag har fäst mig vid. Men jag kan inte peka ut någon, alla är skildrade med sådan kärlek. Det är väl bara en och annan präst som Moberg är elak mot.

Men det finns en scen i boken som Cecilia berörs mer av än någon annan. Det är när Karl Oskars älskade lilla dotter Anna dör efter att ha förätit sig på den goda korngrynsgröten. ●

Återberättade böcker är inget nytt. Redan upprorets år 1968 kom en återberättad version av Per Anders Fogelströms roman **Sommaren med Monika**. Sedan dess har över 100 kända klassiker och även samtida romaner fått ett enklare språk.

Helt okontroversiellt har det inte varit. LL-förlaget ordnade 2001 seminariet "Fa-

dersmord eller välgärning" på Bokmässan. Till en början var det vissa som menade att återberättande var just det förstnämnda.

Men förståelsen för att det finns medborgare som av olika skäl har svårt att läsa har vuxit. I dag är det få som ifrågasätter lättlästgenren.

Lättlästa nyheter i punktskrift

Den lättlästa nyhetstidningen **8 Sidor** blir nu punktskriftstidning. Den kan till exempel passa personer som lär sig punktskrift. Tidningen kommer ut med ett nummer i veckan och en årsprenumeration kostar 100 kronor. Kontakta MTM:s punktskrifts- och prenumerationsservice för att påbörja en prenumeration på punktskriftstidningen.

FOTO: APELÖGA

BIT FÖR BIT

Hur mycket kan du om litteratur? Testa dig själv eller tävla mot andra! Läs en ledtråd i taget och svara när du tror att du kan. Rätt svar finns under frågorna.

	5 POÄNG	4 POÄNG	3 POÄNG	2 POÄNG	1 POÄNG
LITTERÄR PERSON	En sur och vresig äldre man.	Han driver en lånefirma.	Hans förnamn är Ebenezer.	Förebild till Joakim von Anka.	Återfinns i en klassisk julberättelse av Charles Dickens.
FÖRNAMN	Ester Ringnér-Lundgren har skrivit flera böcker om ett barn med det här namnet.	Namnet på författaren till Astons stenar.	En journalist i Dagens Nyheter med det namnet brukar tipsa om böcker.	En av huvudpersonerna i Elsa Beskows böcker om tre tanter heter så.	Och på Bråkmakargatan bor en flicka med det namnet.
STAD	Stadens namn betyder brödhus på hebreiska.	Födelseort för den arabiske författaren Jabra Ibrahim Jabra.	Selma Lagerlöf har skrivit en novell som utspelar sig i staden.	I Viktor Rydbergs psalm lyser en stjärna över staden.	Enligt Matteusevangeliet är det Jesus födelseort.
POET	Amerikansk poet, född 1941.	Tilldelades Amerikanska presidentens frihetsmedalj 2012.	Hans enda roman, Tarantula, utkom 1971.	Han riktiga namn är Robert Allen Zimmerman.	2016 års Nobelpristagare i litteratur.
FÖRFATTARE	Brittisk författarinna, född 1965.	Hennes första vuxenroman kom ut 2012.	Har skrivit deckare under pseudonymen Robert Galbraith.	Hennes böcker har sålt i mer än 450 miljoner exemplar världen över.	Är mest känd för att ha skrivit böckerna om Harry Potter.

FRÅGOR: HELENA LINGMERT

Rätt svar: Litterär person: Ebenezer Scrooge i En julsaga av Charles Dickens. Författare: J.K. Rowling. Poet: Bob Dylan. Författare: J.K. Rowling.

Seriestrippen

SERIESTRIPPEN: JENNY HOLMLUND

Snart är julen här och då kan man behöva lite hjälp och inspiration inför alla middagar och fester. Vi tipsar om fem favoriter.

TEXT HELENA LINGMERT

Goda jultips

Sweet Christmas

av **Leila Lindholm**

Tv-profilen Leila Lindholm har samlat sina julrecept; både traditionella saffransbröd och pepparkakor till något modernare recept på cheesecake med passionsfrukt och vit choklad-pavlova med pistasch. **T**

Julbordet

av **Erik Lallerstedt**

Kockarna Erik Lallerstedt och Magnus Leidstedt bjuder på alla rätter som hör julbordet till. Här finns recept på bland annat sillinläggningar, lax, gubbröra, lutfisk, Janssons frestelse, revbensspjäll och omeletter. Det finns också recept på söta rätter som ris à la malta, ischoklad, knäck och annat gott. **P**

Den goda julmaten

av **Eja Nilsson**

En kokbok med julen som utgångspunkt där tradition och nya trender blandas. Lussekatter och Janssons frestelse samsas med limesill, chilikryddade lammbulgar och rödbetstzatziki. Boken inleds med en översiktlig historisk genomgång av julseder och bruk. **T P**

Julens godsaker

av **Mia Öhrn**

Här finns recept på allt från mandelmusslor, kanelhjärtan och knäck till den klassiska engelska juldesserten Christmas pudding. Mia Öhrn har skrivit en rad böcker om bakning. Hon har också en bakblogg. **T**

Vinterns goda ting

av **Anna Bergenström** och **Fanny Bergenström**

Vinterns goda ting är både en kokbok, en julbok och en blomsterbok. Här finns idéer och inspiration för hela vinterhalvåret. **T P**

